

בס"ד פרשת פקודי: האם מותר להפסיק בדיבור לאחר נטילת ידיים לסעודה

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה, שעל בני הכהנים לרחוץ ידיהם ורגליהם בכיור לפני הכניסה למשכן והקרבה למזבח: "וְרָחַצוּ מַיְמֵי מִן־הַכִּיּוֹר וְאָהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם. בְּבֹאֵם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּבְקִרְבְּתֶם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ יִרְחָצוּ". נחלקו הרמב"ם והרמב"ן, האם החובה לרחוץ היא דווקא בכיור, או שניתן בכל כלי שהוא:

א. **הרמב"ן** (כי תשא ל, יט) סבר שניתן לרחוץ בכל כלי שהוא, ולראייה שהכהן גדול ביום כיפור היה מקדש ידיו ורגליו מכלי זהב, כפי שכותבת הגמרא במסכת יומא (מג ע"ב). ב. **הרמב"ם** (ביאת מקדש י, כ) כתב שלכתחילה יש לרחוץ בכיור, ורק בדיעבד אם רחץ בשאר כלים יצא ידי חובה. עם זאת, אינו חולק ופסק (יום כיפור ב, ה) שביום כיפור מקדש הכהן את ידיו ורגליו מכלי זהב.

כיצד מתיישבות שתי ההלכות אחת עם השנייה? על כך נאמרו שני כיוונים אפשריים: בפירוש הר המוריה (רמב"ם שם) כתב שמובא בירושלמי, שגם ביום כיפור לפני הרחיצה בכלי זהב, היה הכהן נוטל מן הכיור. בפירוש מעשה למלך (שם) העלה אפשרות שיש דין מיוחד בכהן גדול, שביום הכיפורים אינו מצווה לרחוץ ידיו מהכיור, וזאת בניגוד לשאר ימות השנה. ובלשון הר המוריה:

"ועיין רמב"ן בפרשת תשא שכתב וזה לשונו: והרחיצה היא המצווה, אבל הכיור ציווה בו להזמנה ולא מצווה, כי ביום כיפור כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב שהיו עושין לכבודו, אבל למדנו מן הכיור כי צריכה כלי עד כאן לשונו. ועיין רש"י יומא ל"א ע"ב ד"ה וקידש ידיו וכו' שפירש שקידש מן הכיור, וכן הכי בירושלמי דקידוש הראשון היה בכיור, אם כן מסולק ראיית הרמב"ן מהא דקיתון של זהב."

לפני שבועיים (כי תשא שנה ו') בעקבות הזכרת הכיור בפרשה, עסקנו בשאלה האם מותר ליטול ידיים מברז לסעודה, האם יש צורך בכלי בנטילה, ובכח האדם הנוטל. השבוע נעסוק בנקודות נוספות בסוגיית נטילת ידיים לסעודה; עד היכן צריכים המים להגיע, האם מותר להפסיק בדיבור בין הנטילה לבין ברכת המוציא, ומה הדין למי שנוגע במקומות המטופלים במהלך הסעודה.

אופן הנטילה

עד היכן בידיים המים צריכים להגיע בשעת הנטילה, ענין זה נתון למחלוקת ראשונים:

א. **הרא"ש** (ברכות מא ע"ב בדה"ר) סבר, שכאשר נוטלים ידיים לסעודה יש ליטול עד קצה האצבעות, דהיינו לפני כף היד. לגרסתו, הגמרא במסכת חולין (קו ע"ב), מביאה מחלוקת אמוראים האם כשם שנטילת ידיים לתרומה היא עד קצת האצבעות, הוא הדין לנטילת ידיים לחולין. כיוון שנפסק לחומרא כדעת רבי יהושע בן לוי, נמצא שגם לחולין יש ליטול עד קצת האצבעות.

כשיטה זו פסק גם **הט"ז** (קסא, ו), שכן למרות שכפי שנראה להלן הרי"ף החמיר והצריך נטילה של כל היד, הלכה כדברי המקילים (שכן נטילת ידיים היא מדרבנן). עוד הוסיף, שהרוצה להחמיר כדעת הרי"ף, יחמיר רק במקום בו לא רואים אותו, שמא הסובבים יחשבו שהלכה כדעת הרי"ף ויבואו לזלזל במי שנוהג כרא"ש, או שיחששו שאוכל ללא נטילת ידיים. ובלשונו:

"ונראה דיש חשש בחומרא זאת מפני הרואים, שסיברו שעיקר הדין כן הוא ולפעמים יראו אחרים שאין נוטלין אלא כפי הדין ויאמרו עליהם שאוכלין בלא נטילה כראוי, ויהיה כב' תורות חס וחלילה בעיניהם. ותו דיוציאו לעז עליהם. ולעניות דעתי המיקל בכל מקום בזה לא הפסיד, כיון שקיימא לן הלכה כדברי המיקל בנטילת ידיים."

ב. **הרי"ף** (ברכות מא ע"ב בדה"ר) כאמור חלוק וסבר שהגרסה בגמרא היא אחרת וכאשר נוטלים ידיים לסעודה יש ליטול את כל כף היד. לגרסתו, מחלוקת האמוראים היא האם כשם שנטילת ידיים לתרומה היא עד כף היד, הוא הדין לנטילת ידיים לחולין, וכיוון שכאמור נפסק לחומרא, נמצא שגם לחולין יש ליטול עד קצה כף היד.

בניגוד לדעת הט"ז, **השולחן ערוך** (קסא, ד) פסק שטוב לחשוש לדעת הרי"ף וליטול את כל היד, שכן לא מדובר בטרחה גדולה, ונראה שלא חשש שדבר זה יוביל לפילוג או לזלזול. עם זאת הוסיף, שטוב שלא לקבל דבר זה בגדר חובה גמורה, כדי שמי שלא ימצא בידו מספיק מים, יוכל לסמוך על שיטת הרא"ש המקל.

הפסק בדיבור

לאחר שראינו את דין הנטילה, יש לדון בשאלה נוספת, האם מותר להפסיק בדיבור או במעשה בין הנטילה לבין ברכת המוציא. כאשר מדובר בדברים הנצרכים לסעודה (כמו 'הביאו מלח'), אין מחלוקת שמותר להפסיק, שהרי הגמרא במסכת ברכות (מ ע"א), פוסקת שניתן להפסיק אפילו בין ברכת המוציא לאכילת הלחם. הדין אם כן מתמקד בדיבורים שאינם לצורך הסעודה:

א. **הרמב"ם** (ברכות ו, כ) **ורבינו יואל** (טור יסו) סברו, שאין איסור להפסיק בדיבור. להבנתם, כאשר הגמרא במסכת ברכות (מב ע"א) כותבת ש'תכף לנטילת ידיים ברכה', כוונתה למים אחרונים, שמיד אחריהם יש לברך ברכת המזון. כיצד יתראו דברי בית הלל (שם נב ע"א) שפסקו, שיש להקדים את מזיגת כוס היין לנטילת הידיים, כדי שהמזיגה לא תפסיק בין הנטילה לברכת המוציא?.

אפשרות ראשונה הציע הב"ח (קסו, ב), שדברי בית הלל לא נפסקו להלכה, ולראייה שהגמרא לא מונה דין זה כחלק מאותם דברים שיש להיזהר בהפסקה ביניהם. אפשרות שניה הציע המשנה ברורה בעקבות התוספות (פסחים קו ע"ב), שגם לשיטתם אין לעשות הפסק מוגזם, ומזיגת הכוס לדעת בית הלל היא הפסק מוגזם, שכן הייתה דורשת דקדוק מיוחד. ובלשונו:

"דמה דאמרינן בש"ס תיכף לנטילת ידיים סעודה, סבירא ליה דהיינו שלא יתעסק ביינתים באיזה עסק או מעשה עד שייסיח דעתו או בשיחה הרבה, דמביא לידי היסח הדעת, אבל אם יושב בטל ואינו עושה בינתיים שום מעשה, אף ששוהה הרבה או אפילו משיח מעט אין לחוש, כיון שהשולחן ערוך לפניו ודעתו לאכול מיד לא מסיח דעתו."

ב. **רבינו יונה** (ל ע"א ד"ה שלושה) חלק וסבר, שאין להפסיק בדיבור או במעשה בין נטילת ידיים לבין ברכת המוציא. הוא הסכים אמנם שהגמרא הכותבת ש'תכף לנטילת ידיים ברכה' מתייחסת למים אחרונים, אבל בגלל דברי בית הלל, סבר שאין להפסיק אפילו בהפסק קל גם בין מים ראשונים לברכת המוציא (שכן מזיגת הכוס לא נחשבת הפסק משמעותי וכפי שרצו לטעון התוספות).

ג. **הטור** (קטו) כתב שאביו **הרא"ש** בגישה שלישית, רק חשש לדעת האוסרים בדיבור, וזאת בגלל הסבר הירושלמי. מדברי הירושלמי משמע, שהוא מפרש שדברי הגמרא ש'תכף לנטילת ידיים ברכה' נאמרו ביחס למים הראשונים, ולא האחרונים. שכן הירושלמי כותב שכל המצמיד את הנטילה לברכה אינו ניזוק כל אותה הסעודה, ומשמע שמדובר על נטילה שלפני הסעודה.

להלכה

נחלקו האחרונים בפסק ההלכה:

א. **השולחן ערוך** (קטו, א) פסק כדעת הרא"ש, דהיינו שמעיקר הדין מותר לדבר בין הנטילה לברכת המוציא, אך טוב להיזהר. גם **הרמ"א** (שם) פסק כך, וציין שאפילו שיעור הליכה של כ"ב אמה לדעת התוספות נחשב הפסק. עוד הוסיף **המשנה ברורה** (שם, ב) בעקבות הב"ח והאליה רבה, שגם דיבור בדברי תורה נחשב הפסק, וכך דקדקו אף מדברי הטור.

ב. **המהרש"ל** (ס"ו לד) חלק וסבר שאמנם מידת חסידות שלא לעסוק בשיחה בטלה בין הנטילה לברכת המוציא, אבל מדובר במידת חסידות בלבד. על בסיס זה הוסיף, שמותר לדבר דברי תורה, שכן לא ייתכן שמשום מידת חסידות יתבטלו מדברי תורה. מה עוד, שדברי התורה נחשבים צורך הסעודה (ואז וודאי שאין באמירתם הפסק), שכן שולחן ללא דברי תורה נחשב כזבחי מתים.

שירותים בסמוך לנטילה

האיסור להפסיק הפסק משמעותי בין הנטילה לברכת המוציא, בא לידי ביטוי במקרה בו אדם הולך לשירותים לפני הסעודה. הבעיה במקרה זה הוא, שמצד אחד עליו ליטול ידיים ולברך 'אשר יצר' מיד ביציאה מהשירותים, שכן אז חלה עליו חובת הברכה. מצד שני לכאורה אם ייטול, לא יוכל אחר כך ליטול ידיים שוב בברכה לצורך הסעודה, שכן ידיו כבר נקיות:

א. **רבי יעקב בן רבי יקר** (מובא בטור קסה) סבר, שבמקרה זה יש ליטול שתי נטילות, ראשונה לשם יציאה מהשירותים ושנייה לשם נטילת ידיים. הסיבה שלא פסק שנטילה אחת תעלה לשני העניינים (וכפי שנראה להלן בדעת רש"י), שכן במקרה זה יצטרך לברך 'אשר יצר' בין נטילת ידיים לברכת המוציא, ויש בכך הפסק.

הרי ידיו נקיות מהנטילה הראשונה, וכיצד יכול ליטול שוב? **המגן אברהם** (קסה, א) כתב, שיכוון בנטילה הראשונה שאינו מתכוון לצאת בה ידי חובת אכילה. לחלופין, יקפיד שהנטילה הראשונה לא תהיה מלאה (לדוגמה כדעת הרא"ש, אם הוא פוסק כר"ף), ואז יוכל ליטול בשנית. **השל"ה** (מובא שם) כתב, שלאחר הנטילה הראשונה יטמא ידיו, וכך יוכל ליטול פעם נוספת. ובלשון המגן אברהם:

"ואם תאמר, הא בסימן קנ"ח סעיף ז' כתב דיטול שנית בלא ברכה. ויש לומר דשאני הכא, דבשעת נטילה ראשונה לא איכוון לאכילה, ולא שייכא לברוכי עליה, אבל הכא איכוון עליה. אי נמי, בראשונה אינו נוטל כדינו וכן עיקר. ובשל"ה כתוב שיגע במקום המטונף בינתיים. ולא נראה, דכיוון שנטל כדינו לית ליה לחזור ולגרום טומאה וליטול ולגרום ברכה."

ב. **רש"י** (פרדס ס"ו טד) חלק על רבי יעקב וסבר, שיש ליטול ידיים פעם אחת, ונטילה זו עולה לשני הדברים. איזו ברכה יש לברך קודם? כפי שהביא הבית יוסף (קסה), יש שנקטו שקודם יברך 'על נטילת ידיים, ואין ברכת אשר יצר מהווה הפסק לטענתם בין הנטילה לברכת המוציא, כיוון שהיא נחשבת כעת חלק מהסעודה. יש שנקטו שקודם יברך 'אשר יצר', ולהבנתם אין ברכה זו נחשבת הפסק בין הנטילה לברכת 'על נטילת ידיים'.

ג. **הב"ח** (שם, ב) בעקבות דקדוק בטור צעד בגישה שלישית, לה יש השלכה נוספת בעוד מקרים. להבנתו, ניגוב הידיים הוא חלק מהנטילה, וכל עוד הנוטל לא ניגב את ידיו, הוא למעשה לא סיים את הנטילה ולא יצא ידי חובה. משום כך פסק, שניתן ליטול ידיים פעם אחת ברביעית מים, לברך 'אשר יצר', ורק אז לנגב את הידיים ולברך על נטילת ידיים (ועיין הערה¹).

נגיעה במקומות המכוסים בסעודה

להלכה הביא השולחן ערוך את שתי הדעות, כך שניתן לבחור האם נוטלים ידיים פעם אחת או פעמיים לאחר שירותים לפני הסעודה, ובלבד שמכריעים כדעה אחת באופן קבוע. מה יעשה אדם, שהלך לשירותים תוך כדי סעודה? נחלקו האחרונים:

א. **השולחן ערוך** (קטו, ב) ו**הבית מאיר** (שם, ד"ה עיין) בעקבותיו פסקו, שבמקרה זה, עליו ליטול ידיים שוב בברכה כאשר הוא חוזר לשולחן, וכך אפילו אם רק נגע במקומות המכוסים. ראייה לדבריו הביא השולחן ערוך מתשובת הרמב"ן, שכתב שמחמת כך בליל הסדר נוטלים ידיים לאכילת מצה למרות שנטלו כבר ידיים לאכילת הכרפס. ובלשונו בבית יוסף:

"כתוב בתשובות הרמב"ן מי שעומד בסעודה ונזכר שנגע במקום מטונף, ודאי צריך נטילה ולברך באמצע סעודה כתחילתה, וכך אנו עושים בלילי פסחים נוטלים ומברכים לטיבול ראשון וחוזרים ונוטלים ומברכים לטיבול שני... ואיזה מקום הטינופת, מסתברא שלא במקום הטינופת ממש, אלא אפילו שוק וירך ומקומות המכוסים לפי שיש מלמולי זיעה."

ב. **המהרש"ל** (פרק כה) **הט"ז** (שם, ה) חלקו וסברו, שהנוגע במקומות המכוסים שבגופו צריך אמנם ליטול ידיו, אך ללא ברכה, שכן לא מצינו שתיקנו נטילת ידיים בברכה בתוך הסעודה. אחת הראיות שהביאו לדבריהם, היא פסק השולחן ערוך עצמו, שנקט בסעיף ז', שההולך לשירותים אינו צריך ליטול שוב ידיו בברכה לתפילה, ואם בתפילה הדין כן, בוודאי שבנטילה לסעודה.

ג. **הביאור הלכה** (ד"ה לחזור) בעקבות **החיי אדם** נקט בדעת ביניים, ופסק שרק כאשר אדם נגע במקומות המטונפים ממש, עליו ליטול ידיים עם ברכה, אך רק נגע במקומות המכוסים, אין ליטול. ונימק, שכיוון שיש הסוברים שדווקא הנוגע במקומות המלוכלכים ממש צריך לברך, 'ספק ברכות להקל', וודאי כאשר שיש הסוברים שאין לברך כלל.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו...²

¹ ישנה אפשרות נוספת לפטור את הבעיה. כפי שראינו לפני שבועיים (כי תשא שנה ו'), ברוב הבתים בזמנינו ברזי המים לא מחוברים ישירות לדוד המים אלא לצנרת מרכזית, ונטילה לסעודה באמצעותם אינם נחשבת נטילה כלל, שכן לנטילת ידיים לסעודה צריך כלי. מעיקר הדין כאשר יוצאים מהשירותים אין צורך בכלי (ורק לפי הסוד יש שהחמירו), ואם כן ניתן לשטוף את הידיים באמצעות הברז, לברך אשר יצר בנקיות, ולאחר מכן ליטול ידיים בברכה לסעודה בכלי.

² מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com